

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Ernesti Schvberti S. Th. D. Et Prof. Primar.
Academ. Helmstad. Abbatis Coenobii Ad Lap. St. Mich.
Sem. Theol. Directoris Institvtiones Theologiae Moralis**

Schubert, Johann E.

Ienae [u.a.], 1759

Caput I. De actionibus liberis seu moralibus

[urn:nbn:de:hbz:466:1-50801](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-50801)

PARS PRIMA
THEOLOGIÆ MORALIS
DE
PRINCIPIIS ET NORMIS OF-
FICIORVM CHRISTIANI.

CAPVT I.
DE
ACTIONIBVS LIBERIS SEV
MORALIBVS.

§. I.

ACTIO, quæ in hominis potesta-
te est, LIBERA appellatur. Actio libe-
ra in gene-
re defini-
tur.
In HOMINIS autem POTESTA-
TE actio esse dicitur, quæ ita
determinatur ab eo, ut æ-
que potuisset omitti, ac edi. Ad hujus
generis actionem requiritur,

I. Ut ratio existentia actionis sit in ipso
homine, adeoque nulla causa externa ex-
torqueatur;

Schub. Theol. Mor.

C . 2. Ut

2. Ut homo non tantum sit actionis causa efficiens, sed etiam dirigens, h. e. ut habeat principium, quo actio determinatur, aut aliter determinari potuisset;

3. Ut oppositum non tantum in se & absolute, sed etiam physice maneat possibile, sic ut posita licet actionis ratione sufficiente nulla tamen ipsius actionis adfit necessitas physica, sed contrarium fieri posset.

4. Ut tamen ratio illa vere sufficiat ad determinandam actionem, & necessarium non sit, contrarium fieri.

Quorum unum vel alterum si forte deficeret, homo actionem in sua potestate habuisse dicendus non est. Quæ verum cum his omnibus determinationibus eductur, eam merito liberam appellamus.

Ideam hanc generaliore forte non male quis illustraret factis Ananiæ, quod describit & improbat Petrus Act. V. 4.

§. II.

Hæc pertinent actiones voluntatis.

Hæc criteria ad unum omnia cadunt in actus facultatis appetitivæ superioris quæ voluntas in sensu strictiori appellatur solet. Intelligimus namque per eos quemcunque appetitum boni distincte cognoscit & quamcunque aversionem mali distincte

Est cogniti. Isti appetitus istæ averfationes procedunt ab animæ vi repræsentativa, quatenus cognitio boni & mali est ratio sufficiens volendi & nolendi. Hinc & ipsa hæc distincta cognitio, quam sibi formare potest, & actu format homo, est principium dirigens, quo actio determinatur. Sed quemadmodum in se possibile est, ut contrarium velimus vel nolimus, ita & id possibile manet, licet in intellectu adsit distincta boni vel mali cognitio. Hæc cognitio moralem quidem volendi vel nolendi infert necessitatem, sed non physicam. Nam & existente illa cognitione vis animæ sufficit ad volendum contrarium, sive ad non volendum, & variæ intercedere possunt rationes vel impedimenta, quæ efficiunt, ut nolimus, quod bonum esse distincte cognovimus. Interim tamen hæc cognitio sufficit ad determinandam voluntatem, minimum respectu quorundam objectorum, nec necesse est, ut nolimus, quod bonum esse judicamus. Ergo actiones voluntatis seu facultatis appetitivæ superioris ad actiones liberarum merito referuntur. (§. 2.)

His actibus coexistere solent certi motus corporis, quos & ipsos propterea LIBEROS appellant, rectius autem actionum liberarum signa, effectus, aut circumstan-

tia concomitantes vocantur. Nam homo eos in sua potestate habet *nec absolute*, cum a mechanismo corporis dependeant, qui corrumpi aut quocunque modo impedi potest, *nec immediate*, cum median- tibus tantum actionibus liberis animæ de- terminentur. Præterea isti motus corpo- ris non sunt actiones hominis propriæ, sed omnium animalium communes.

§. III.

Et faculta-
tis appeti-
tivæ inferi-
oris.

Idem sentiendum est de actibus facul- tatis appetitivæ inferioris, qui sunt appeti- tus boni obscure vel confuse cogniti, & averfationes mali obscure vel confuse co- gniti. Nam & horum causa efficiens est anima humana. Et quamquam obscure vel confusa boni & mali cognitio non est principium dirigens, quo actio sic & ali- ter determinari potest, sed si sola foret in anima humana, ipsa de suis actionibus dis- ponere non posset, tamen eadem actio- nes explorari & distincte cognosci possunt, quo facto ab homine aliter determinaren- tur. Hinc & illarum actionum opposi- tum tum in se, tum hypothetice & phy- sice possibile est, licet jam adsit obscura vel confusa boni aut mali cognitio. Nam interponi potest alia & melior objecti consideratio. *Quare & actus facultatis ap- petitivæ inferioris sunt actiones liberae.*

Hoc

Hoc genus actionum duplicem habet respectum. Quatenus obscuris vel confusis ideis determinantur, spontaneæ & arbitrariæ quidem, sed non liberæ sunt. Quatenus autem distincta cognitione determinari possunt, utique sunt liberæ. Hinc motus appetitus sensitivi, qui a solis ideis sensualibus dependent, nulla autem distincta & rationali cognitione dirigi possunt, quales sunt dolores, aut voluptas ex gustu orta, &c. non pertinent ad actiones liberæ.

§. IV.

Operationes intellectus variæ quidem sunt, omnes tamen ad judicia de rei veritate vel falsitate redeunt. Num & a-
ctus intel-
lectus? Judicium hoc si propositionis evidentia vel liquida demonstratione nitatur, impossibile est, ut illi non assentiamur, & hinc eatenus non est in potestate hominis. Quandoque tamen & propositioni assentimur, quæ nec evidens est, nec demonstratione suffulta. Tunc quidem non necessario assentimur: Siquidem res, quæ vera esse videtur, diligentius explorari potest; Quamdiu tamen evidens aut satis demonstrata esse creditur, non possumus non assentiri. Quemadmodum autem nec vere nec falsè de aliquo objecto judicari pot-

potest, nisi intellectus ad illud applicetur cogitando, attendendo, meditando, &c. & hæc applicatio a voluntate nostra dependet, *ita applicatio quidem intellectus ad aliquid cogitandum vel scrutandum, & illius omissio est actio libera, sed non assensus ipse.*

Hinc patet, quoniam respectu veritates & errores in intellectu dici possint actiones liberæ. Scilicet quatenus iudicatur, non sunt liberæ. Quatenus vero intellectus ad iudicandum applicatur, h. e. homo decernit, obiectum aliquod considerare, scrutari, explorare, & debitam diligentiam adhibet, vel non adhibet, quæ omnia in ipsius potestate sunt, eatenus sunt actiones liberæ.

§. V.

Specialior
actionum
liberarum
definitio.

Cum intellectus in assentiendo liber non sit, (§. 4.) actus vero facultatis appetitivæ superioris & inferioris actiones liberæ sint, quatenus non tantum ab homine procedunt, sed etiam distincta boni vel mali cognitione determinantur, aut saltem determinari possunt, (§. 2. 3.) & motus corporis, qui actionibus voluntatis liberis coexistunt, potius signa & effectus actionum liberarum, quam ipsæ actiones liberæ dici possint, (§. 2. Sch.) sequitur *actiones liberæ esse eas, quæ ab homine ipsæ eduntur, & distincta boni vel mali cognitio*

ne determinantur vel determinari possunt.
Hinc &

1. *Actiones liberae in ipso ente agente suam habere debent rationem sufficientem, & quoniam, quicquid ab interno agentis principio dependet, spontaneum dici solet, eas quoque oportet esse spontaneas;*

2. *Ab eo tantum edi possunt, qui intellectu & ratione instructus est;*

3. *Ad actiones liberas concurrere debet intellectus & voluntas, quamquam in posteriore propriam suam sedem habeant;*

4. *Nec tantum illae sunt liberae, quae distincta objecti cognitione actu determinantur;*

5. *Sed etiam, quae hoc medio determinari potuissent & debuissent.*

§. VI.

De bono & malo qui distincte judicat, illius applicationem peripicit, cur aliquid pro bono vel malo habeat. Illam vero rationem ex universaliori quodam principio repetat, necesse est. Hinc & actio libera recte dicitur motus voluntatis, qui ab homine ex universaliori quodam principio determinari potest & debet.

Hæc principia possunt esse vera & falsa.

Falsa vero sunt errores, e quibus ratio veri, boni, & mali petenda non est. Er-

go axioma hoc de principiis veris tantum intelligi debet.

§. VII.

Libertas
definitur,

LIBERTAS in genere est facultas libera agendi. Cum ergo actio libera sit omnino motus voluntatis, qui ab ipso homine prae via distincta boni vel mali cognitione determinatur, vel determinari potest, (§. 5. *libertatem recte definimus per facultatem aliquid sponte volendi vel nolendi secundum prae viam distinctam boni vel mali cognitionem*) Itaque

1. *Libertas est affectio voluntatis, quam simul in intellectu suam habeat rationem;*

2. *Quousque in hominis potestate est, volitiones aut nolitiones suis principis & notionibus distinctis inde formatis determinare, eoque extenditur hominis libertas;*

3. *Habitus, objecta voluntatis distincte cognoscendi, idque volendi & nolendi, quod bonum vel malum esse judicatur, est libertati perfectio.*

Vocabulum LIBERTAS in scriptura vario habet significatus. Primum enim accipitur pro statu liberationis a dominio peccati, ut Jo. VIII. 36. Rom. VI. 18. VIII. 2. Secundo pro liberatione ab obligatione erga legem ceremonialem, ut I. Cor. VI.

12. VIII. 9. X. 29. Gal. V. 1. Prior LIBERTAS FIDELIVM, posterior vero LIBERTAS CHRISTIANA seu NOV. TEST. dici posset. Ab utraque differt LIBERTAS MENTIS HVMANÆ, quam hoc loco definivimus, & quæ fundamentum est omnis moralitatis actionum. Hanc scriptura vocat ἐξουσίαν περὶ τῆς ἰδίας θελήματος. 1. Cor. VII. 37. Utitur etiam vocabulo concretivo ἐκουσιος. Phil. 14.

§. VIII.

Facultas illa, motus voluntatis prævia distincta cognitione sponte determinandi, involvit primo, ut homo habeat potestatem, objecta voluntatis distincte cognoscendi, & ex certis principiis de illis iudicandi, secundo, ut in voluntate adsit dispositio, cognitionem illam sequendi, seu flexionem per eam recipiendi. Jam vero fieri potest, ut & in intellectu potentia aliquod bonorum vel malorum genus distincte cognoscendi, & in voluntate dispositio bona cognita appetendi, & mala cognita averfandi *per naturam* adsit. Sed & fieri potest, ut utraque *per gratiam Sp. S.* demum restitui debeat. Hinc oritur differentia inter LIBERTATEM NATURALEM & SPIRITVALEM. Per illam intelligo potentiam, aliquod rerum genus ex principiis

Divisio in naturalem & spiritua-lem.

naturalibus cognoscendi, & naturalem voluntatis dispositionem, volendi, quod bonum, & nolendi, quod malum esse cognoscitur; Per hanc vero dispositionem gratia Sp. S. collatam, bonum ex qualicumque principio distincte cognitum volendi & malum contrarium nolendi. Ex quo patet,

1. Libertatem tam naturalem quam spirituales absolutam & remotiorem quandam dispositionem vel facultatem supponere, se per proprias notiones distinctas ad volendum vel nolendum determinandi. Hæc enim nisi adfore naturæ mentis humanæ prorsus repugnet, distincta boni vel mali cognitione flecti. Atque tunc ne ipsa quidem Sp. S. gratia talis dispositio conferri posset.

2. Hominem libere agere, quando ad volendum vel nolendum prævia distincta cognitione sponte determinatur, sive potentiam huius flexionis per motiva præcedentia habeat a natura, sive a gratia.

3. Ab absoluta seu remota libertate ad libertatem naturalem respectu huius vel illius objecti non posse concludi. Fieri enim potest, ut in se quidem sit possibile, hominem ad volendum hoc vel illud objectum prævia boni cognitione distincta flecti, licet nec naturalia habeat principia, bonum illud cognoscendi, nec naturalem dispositionem, bonum, si cognoverit, appetendi.

4. Hinc

4. Hinc libertatem naturalem non esse me-
ram potentiam remotam vel absolutam, sed si-
mul vires intellectus & voluntatis involvere,
ad actum volendi eliciendum sufficientes. Cum-
que vires illas liberum arbitrium appella-
re soleamus, illud a libertate naturali non
differt.

5. Libertatem naturalem seu liberum arbi-
trium ad ea tantum objecta extendi, quæ & ex
naturalibus principiis cognosci, & ex naturali
voluntatis dispositione appeti possunt.

Theologi distinguunt inter libertatem in sta-
tu integritatis, peccati, gratiæ, & gloriæ.
Hæ libertatis species sicuti supponunt ge-
neraliorem quandam libertatem, quæ om-
nibus hominibus in quocunque statu in-
est, ita ipsæ tantum sunt variæ modifi-
cationes & determinaciones libertatis illi-
us generalioris. Atque hanc intelligere
videntur Theologi, qui libertatem in *sen-
su philosophico* sumptam omnibus inesse
hominibus fatentur, libertatem vero in
sensu theologico acceptam, quæ nihil aliud
est, quam libertas naturalis, respectu re-
rum spiritualium deesse statuunt.

§. IX.

Ipsa voluntatis ad aliquid volendum
determinatio per præcedentem distinctam
objecti repræsentationem dicitur ELECTIO.
Unde illa

Electio,

I. Sem-

1. *Semper est actio libera; (§. 2. 5.)*
2. *Illius objectum vel est res sui generis unica, æque tamen appetenda ac averfanda, vel res ad aliquod genus pertinens, cujus plura dantur appetibiles, ideoque recte dispefitur in ELECTIONEM CONTRADICTIONIS & CONTRARIETATIS;*
3. *Illam præcedere debet deliberatio, quæ & accuratior, & negligentior esse potest. Quare etiam possibile est,*
4. *Ut malum sub specie boni eligatur, & bonum minus majori præferatur.*

Ad hujus generis electionem homines in scriptura rejiciuntur, v. g. Deut. XXX. 15. Jos. XXIV. 15. & alibi.

§. X.

Actio libera est vel bona vel mala.

Cum omnis actio libera ex principio quodam universaliori determinari possit & debeat, (§. 6.) duplex actionum liberarum genus merito statuitur. Aliæ enim principiis illis conformes sunt, aliæ contrariæ. Priores appellamus *BONAS*, posteriores vero *MALAS* actiones. Cum itaque omnis actio libera cum principio, ex quo determinari debet, conveniat vel non conveniat, sequitur,

1. *Quamcunque actionem liberam bonam esse vel malam; Et quoniam actio, quæ ne*

que bona neque mala est, **INDIFFERENS** appellatur, simul manifestum est,

2. Nullam dari actionem liberam, quæ prorsus indifferens foret.

Sed, velim, observent lectores,

1. Id non intelligi de *actionibus abstractivè consideratis*, quarum nonnullæ per accedentes circumstantias demum bonæ vel malæ fiunt, & hinc in se omnino indifferentes sunt, sed de *actionibus omnimodè determinatis*, & hinc *individualiter spectatis*.

2. Neque harum actionum indifferentia *omni prorsus respectu* negatur. Olim enim in Ecclesia Judaica erant leges ceremoniales, quæ de cultu DEi publico disponebant, nonnullas vero actiones huc pertinentes non determinabant. Harum legum intuitu actiones edi poterant, nec præceptæ nec prohibitæ, licitæ tamen, & hinc indifferentes, quamquam respectu legis moralis tales non erant. Sic & in rep. actiones indifferentes dantur *respectu legum civilium*, quas tamen bonas vel malas esse oportet, si cum principiis universalioribus conferantur. Et horum respectu proprie negatur actionum indifferentia.

3. Post adventum Christi tota lex ceremonialis tollebatur, ita tamen, ut primis Christi

Chri-

Christianis actiones hac lege præceptas
 dere liceret, si eas ex rationibus politici
 & non ex opinione cultus divini suscipi-
 rent. Tunc ergo opera olim præcep-
 reddita erant indifferentia. Quemadmo-
 dum autem tale opus decerni non poterit
 sine accedentibus circumstantiis, quæ for-
 ciem & qualitatem ejus determinabant,
 &, quando edebatur, non prorsus erant
 indifferentes. Hinc Paulus ex. gr. circum-
 cisionem Galatis severe prohibet, Gal. V.
 quam tamen ipse Timotheo aliquando ap-
 plicaverat. Act. XVI. 3.

4. Ex his principiis facile patet, quid de
adiaphoris sentiendum sit. *Adiaphora*
 namque sunt ritus ecclesiastici, neque præ-
 cepti neque prohibiti, ideoque indifferen-
 tes. Horum existentiam concedimus,
abstractivè & in genere considerentur.
 Hinc & Ecclesia in instituendis & ordinandis
 iis sua uti potest libertate. Sed non præ-
 sus sunt indifferentia. Accedentibus enim
 circumstantiis bona vel mala redduntur,
 desinunt esse *adiaphora*. Ita enim ritus
 in se indifferentes non amplius est indiffere-
 rentes, quando cum scandalo aliorum, aut
 ex opinione cultus necessarii, aut ex
 peritiosa meriti præsumptione observantur.
 Quare & in ordinandis, mutandis, vel
 rogandis *adiaphoris* magna opus est præ-
 dentia & circumspetione.

§. XI.

Relatio actionis liberæ ad principium, ^{Moralitas} quo determinari debet, dicitur ejus ^{actionis.} MORALITAS. Cum ergo ista relatio actionem bonam vel malam reddat, & hinc omnis actio bona vel mala fit, (§. 10.) patet,

1. Moralitatem quoque actionis dici posse illius bonitatem vel pravitatem; Et

2. Quamcunque actionem liberam esse moralem.

§. XII.

Solet autem moralitas illa in OBJECTIVAM & SUBJECTIVAM dispesci. Quod si e- ^{Est vel ob-} nim actio per suam ipsius naturam bona ^{jectiva vel} vel mala est, OBJECTIVAM, sin vero per ^{subjectiva.} voluntatem legislatoris, SUBJECTIVAM habere dicitur moralitatem. Actiones, quæ moralitatem objectivam habent, a Scholasticis ANTECEDENTER AD VOLUNTATEM DEI BONÆ VEL MALÆ appellantur; quæ vero subjectivam, CONSEQUENTER ad eam. Quapropter cum impossibile non sit, ut eadem actio, quæ per suam ipsius naturam bona vel mala est, talis simul sit per voluntatem legislatoris, *utraque moralitas, objectiva & subjectiva, simul eidem actioni inesse potest.*

§. XIII.

§. XIII.

Num subjective
fine objectiva fit?

Si vero quæras, num actio subjective bona vel mala esse possit, quæ nullam habeat moralitatem objectivam, id, puto in foro quidem divino impossibile esse. Cum enim actio subjective bona vel mala est, aliqua Dei voluntas extat, qua illa vel approbatur, vel improbatur. Deus autem nihil velle, nisi quod bonum, & nihil nolle potest, nisi quod malum esse judicaverit. Quemadmodum ergo voluntatem eius semper præcedit iudicium de bonitate vel pravitate rei, ita & rem ipsam, quam Deus vult vel non vult, in se bonam vel malam esse oportet. Quod si de actione libera prædicetur, moralitatem objectivam habet. (§. 12.) *Ergo quæcumque actio subjective bona vel mala est, simul habeat moralitatem objectivam, necesse est.*

Qui essentias rerum arbitrarias negant, sciunt, Deum nunquam sine ratione objectiva aliquid velle vel nolle posse, veritatem huius asserti certius & clarius perspiciemus. Hinc & scriptura prædicat, sanctam, optimam, & irreprehensibilem esse voluntatem Dei: Quibus laudibus ornari haud posset, si Deus, cum leges fert, nullam qualitatis actionum haberet rationem, sed suum unice arbitrium sequeretur. Notandum tamen est, per naturam actionis

lige
ipsa
gno
quib
(§. 1
bus
pos
dent

S

q

qua ejus moralitatem effici diximus, non solam qualitatem actionis in se spectatæ intelligi, sed quandoque etiam circumstantias & accidentales relationes, quæ individualitatem ejus constituunt. Sunt certe actiones, quarum natura in se spectata eas bonas vel malas reddit. Sunt vero etiam, quæ per circumstantias demum bonæ vel malæ fiunt. Hinc & utraque actionis consideratio apud Deum ratio esse potuit vel præcepti vel interdicti, hoc tamen cum discrimine, ut, si ratio petita fuerit ex natura actionis in se spectatæ, voluntas ejus sit immutabilis, si vero ex circumstantiis, mutabilis.

§. XIV.

Hæc qui considerat, facile intelliget, rationem existentiae moralitatis in ipsa actionum natura, rationem vero cognoscendi eam in principiis contineri, quibus aut conformes aut difformes sunt. (S. II. 13.) Ut ergo de singulis actionibus, num bonæ sint, an malæ, judicari possit, *inquirendum est, num hujus generis dentur principia, & quænam illa sint?*

Principia moralitatis actionum inquirenda.

